

VLIZ (vzw)
FLAAMS INSTITUUT VOOR DE ZEE
FLANDERS MARINE INSTITUTE
Oostende - België

BASTERIA

TIJDSCHRIFT VAN DE NEDERLANDSE
MALACOLOGISCHE VERENIGING

VOL. 28, NO. 1 EN 2, PAG. 1-44

22-V-1964

60887

**De fossiele schelpen van de Nederlandse stranden
en zeegaten, 6¹⁾**

door

C. O. VAN REGTEREN ALTENA, A. BLOKLANDER
en L. P. POUDEROYEN

Familie CONIDAE

†175. *Conus (Conolithus) dujardini* Deshayes, 1845

Plaat 19

H 37, B 15. Winding vrij hoog; omgangen gekield, kiel soms met knobbeltjes. Een slecht geconserveerd exemplaar brengen wij met twijfel tot deze soort. II: Ritthem. Anv.

Familie TEREBRIDAE

†176. *Terebra (Terebellina) canalis* S. V. Wood, 1848

Plaat 19

Terebra canalis S. V. Wood var. *ecostata* Harmer, 1914; *T. inversa* Nyst var. *dextre* Nyst, 1878.

H 22, B 8; H 18, B 6. Rechtsgewonden; omgangen min of meer bol, met min of meer geprononceerde radiale ribben. GLIBERT beschouwt deze soort als de zeldzame rechtsgewonden vorm van 178. II: Ritthem, de Kaloot. III: Westerschelde. Plioc, O-Plist.

¹⁾ No. 5, zie: *Basteria*, vol. 25, p. 3 (1961).

†177. *Terebra (Terebellina) exilis* A. Bell, 1871

H 15-20, B 5-8. Slanker dan 176; alleen de oudere omgangen met een fijne radiale sculptuur. Wij hebben de determinatie van het onder deze naam vermelde exemplaar niet kunnen verifiëren en kunnen, bij gebrek aan materiaal, de soort niet afbeelden. II: de Kaloot. Plioc, O-Plist.

†178. *Terebra (Terebellina) inversa* Nyst, 1835

Plaat 19

Terebra inversa Nyst var. *costata* Harmer, 1914; *T. inversa harmeri* Glibert, 1960.

H 25, B 9; H 24, B $7\frac{1}{2}$. Linksgewonden; omgangen met min of meer duidelijke radiale ribben, I: Schouwen, Noord-Beveland, Walcheren. II: de Kaloot, Ritthem. III: Westerschelde. Plioc, O-Plist.

Onderklasse OPISTHOBRANCHIA

Familie ACTEONIDAE

†179. *Acteon noae* J. Sowerby, 1822

Plaat 19

Tornatella noae (J. Sow.).

H 27, B 15; H 18, B 11. Groter, iets meer cilindrisch en met lagere winding dan 180; sutuur meer verdiept en columellaire plooï sterker ontwikkeld dan bij 180. III: Westerschelde. O-Plist.

180. *Acteon tornatilis* (Linnaeus, 1758)

Plaat 19

Zie: Van Benthem Jutting & Engel, 1936, Fauna van Nederland, afl. 8, p. 24.

Jong-plistocene exemplaren van deze soort, uit het Eemien, kunnen langs onze gehele kust aanspoelen; in Zeeland bestaat die mogelijkheid bovendien voor oud-plistocene en pliocene exemplaren.

†181. *Acteon levidensis* S. V. Wood, 1848

Plaat 19

Tornatella levidensis (S. V. Wood).

H $3\frac{1}{2}$, B $1\frac{1}{2}$. Cilindrisch; met hoge winding en regelmatige spiraalsculptuur. II: Ritthem. Plioc, O-Plist.

Familie RINGICULIDAE

182. *Ringicula (Ringiculina) ovata* Etheridge & Bell, 1898

Plaat 19

Ringicula ovalis A. Bell, 1893 (nom. nud.); *R. buccinoea* Bloklander, 1952 (non Brocchi, 1814).

H 7, B 4. Zonder spiraalsculptuur en met uitgebreid parietaal callus. II: Ritthem. III: Westerschelde. Plioc, O-Plist.

†183. *Ringicula (Ringiculina) auriculata ventricosa* (J. de C. Sowerby, 1824)

Ringicula ventricosa (J. de C. Sow.).

H 7, B 5; H 6, B $4\frac{1}{2}$. Met spiraalsculptuur; parietaal callus minder uitgebreid dan bij 182. I: Noord-Beveland. Plioc, O-Plist.

Familie PYRAMIDELLIDAE

184. *Chrysallida (Parthenina) obtusa* (Brown, 1827)

Plaat 19

Odostomia interstincta auct.; *Pyrgulina interstincta* auct.

H $2\frac{1}{4}$, B $3\frac{3}{4}$. Omgangen vrij vlak, met fijne radiale ribben; laatste omgang met twee of drie spiraalribben aan de basis van de radiale ribben, bij niet geheel verse exemplaren zijn de groeven tussen deze spiraalribben als rijen putjes zichtbaar; uiteinde van de spiraalploo als een duidelijke tand in de mondopening te zien. Jong-plistocene exemplaren van deze soort, uit het Eemien, kunnen langs onze gehele kust aanspoelen.

185. *Chrysallida (Parthenina) indistincta* (Montagu, 1808)

Plaat 19

Odostomia indistincta (Mont.).

H 3, B 1. Langer en slanker dan 184; omgangen iets bollor; met meer spiraalribben, waarvan de tussenliggende groeven zich ook op de winding aan de basis van de radiale ribben als rijen putjes vertonen; uiteinde spiraalploo niet zichtbaar in de mondopening. Jong-plistocene exemplaren van deze soort, uit het Eemien, kunnen langs onze gehele kust aanspoelen.

186. *Chrysallida (Pyrgulina) decussata* (Montagu, 1803)

Plaat 20

Zie: Van Benthem Jutting, 1933, Fauna van Nederland, afl. 7, p. 128.

Jong-plistocene exemplaren van deze soort, uit het Eemien, kunnen langs onze gehele kust aanspoelen.

†187. *Chrysallida (Pyrgulina) jeffreysi* (A. Bell, 1871)

Plaat 20

Menestho jeffreysi A. Bell.

H $2\frac{2}{3}$, B $1\frac{1}{3}$; H $2\frac{1}{4}$, B $1\frac{1}{8}$. Dikschaliger, relatief breder; met bollere omgangen en minder, maar meer geprononceerde, radiale ribben dan 186; uiteinde spiraalploo onduidelijk. II: Rittthem. III: Westerschelde. Plioc.

188. *Chrysallida (Partulida) spiralis* (Montagu, 1803)

Plaat 20

Zie: Van Benthem Jutting, 1933, Fauna van Nederland, afl. 7, p. 129.

Jong-plistocene exemplaren van deze soort, uit het Eemien, kunnen langs onze gehele kust aanspoelen.

†189. *Phasianema zelandica* (Bloklander, 1949)

Plaaat 20

Amauropsis zelandica Bloklander.

H 17, B $11\frac{1}{2}$; H 17, B $10\frac{1}{2}$. Met ongeveer 20 spiraalribben op de laatste omgang; columella met weinig opvallende spiraalplooï. II: Ritthem. III: Westerschelde. Plioc.

190. *Menestho* (*Noemiamea*) *dolioliformis* (Jeffreys, 1848)

Plaaat 20

H $2\frac{1}{4}$, B $1\frac{1}{2}$. Veel kleiner, met hogere en meer trapvormige winding dan 189; laatste omgang bij de buitenste mondrand iets ingedeukt; uiteinde spiraalplooï duidelijk. I: Cadzand. Indien fossiel waarschijnlijk J-Plist.

191. *Menestho* (*Menestho*) *britannica* A. Bell, 1871

Plaaat 20

H $9\frac{1}{2}$; B $2\frac{1}{2}$. Zeer lang en slank; omgangen langs de suture iers concaaf, daaronder convex. II: Ritthem. Plioc.

192. *Odostomia* (*Brachystomia*) *scalaris* (MacGillivray, 1843)

Plaaat 20

Zie: Van Benthem Jutting, 1933, Fauna van Nederland, afl. 7, p. 126.

Jong-plistocene exemplaren van deze soort, uit het Eemien, kunnen langs onze gehele kust aanspoelen.

193. *Odostomia* (*Brachystomia*) *eulimoides* Hanley, 1844

Plaaat 20

H 3, B 2; H 3, B $1\frac{4}{5}$. Omgangen minder bol en suturen minder diep dan bij 192; monddoening relatief kleiner en hoger t.o.v. de breedte. Jong-plistocene exemplaren van deze soort, uit het Eemien, kunnen langs onze gehele kust aanspoelen.

194. *Odostomia* (*Odostomia*) *plicata* (Montagu, 1803)

Plaaat 20

H $1\frac{3}{4}$, B 1. Slank en spits; omgangen zeer weinig bol, laatste omgang niet gekield; columellaire plooï duidelijk. I: Petten, Camperduin, Walcheren, Zeeuwsch-Vlaanderen. II: Ritthem. III: Westerschelde. Plist.

195. *Odostomia* (*Odostomia*) *unidentata* (Montagu, 1803)

Plaaat 20

H 4, B 2. Forser en met iets grotere tophoek dan 194; laatste omgang gekield. I: Scheveningen (recent?), Schouwen. II: Ritthem. Plioc, Plist.

Vergrotingen Plaat 19: 175: $\times 4$; 176: $\times 3$; 178: links $\times 2\frac{1}{2}$, rechts $\times 3$; 179: $\times 3$; 180: $\times 2$; 181: $\times 16$; 182: $\times 7$; 183: $\times 9$; 184: $\times 25$; 185: $\times 16$.

175

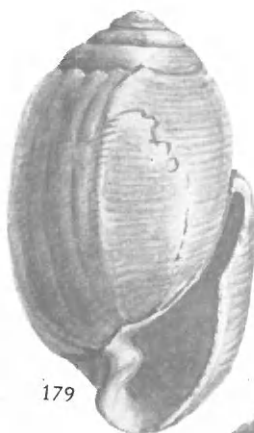
176

178

178

179

180

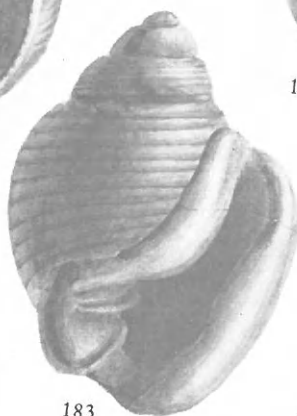
181

185

182

183

184

PLAAT 20

186

187

188

192

190

189

191

193

195

196

194

196. *Odostomia (Odostomia) conoidea* (Brocchi, 1814)

Plaat 20

H $7\frac{1}{4}$, B $3\frac{1}{2}$; H 6, B 3. Vaak dikschalig; omgangen vrijwel plat, de laatste gekield; buitenlip met spiraallijsten aan de binnenzijde. I: Walcheren, Zeeuwsch-Vlaanderen. II: Ritthem, de Kaloot. III: Westerschelde. Plioc, O-Plist.

197. *Eulimella (Eulimella) laevis* (Brown, 1827)

Plaat 21

Eulimella acicula (Philippi, 1836).

H $4\frac{1}{4}$, B $1\frac{1}{4}$; H $3\frac{1}{2}$, B $1\frac{1}{4}$. Tophoek variabel; omgangen zeer plat, de laatste afgerond gekield. Zoals bij alle soorten van *Eulimella* en *Turbonilla* staat de as van de topomgangen loodrecht op die van de overige winding. II: Ritthem. III: Westerschelde. Plioc, O-Plist.

198. *Eulimella (Eulimella) gracilis* Jeffreys, 1847

Plaat 21

H $4\frac{1}{2}$, B $1\frac{1}{4}$. Iets dunschaliger dan 197; de omgangen relatief iets hoger en duidelijk bollor. III: Westerschelde. Ouderdom?

199. *Eulimella (Eula) nitidissima* (Montagu, 1803)

Plaat 21

H $2\frac{1}{2}$, B $\frac{3}{4}$. Zeer slank; omgangen zeer bol. I: Texel. II: Ritthem. III: Westerschelde. Plioc, Plist.

200. *Turbonilla (Turbonilla) elegantissima* (Montagu, 1803)

Plaat 21

Odostomia lactea auct.; *Turbonilla lactea* auct.

H 5, B $1\frac{1}{4}$. Met geprononceerde radiale ribben, waartussen geen spiraalsculptuur ontwikkeld is. I: Walcheren, Zeeuwsch-Vlaanderen. II: Ritthem. III: Westerschelde. J-Plist.

+201. *Turbonilla (Pyrgolidium) internodula* (S. V. Wood, 1848)

Plaat 21

Chemnitzia internodula S. V. Wood.

H 13, B $3\frac{1}{4}$. Groter en steviger dan de andere soorten van dit genus; tussen de radiale ribben, ongeveer in het midden der omgangen, een spiraalrib met erboven en eronder een spiraalvoren. I: Walcheren. II: Ritthem, de Kaloot. III: Westerschelde. Plioc, O-Plist.

202. *Turbonilla (Pyrgiscus) crenata* (Brown, 1827)

Plaat 21

Turbonilla rufa auct. partim (nec Philippi, 1836); *T. densecostata* Beets, 1946 (nec Philippi, 1844).

Vergrotingen Plaat 20: 186: $\times 25$; 187: $\times 15$; 188: $\times 25$; 189: $\times 3$; 190: $\times 25$; 191: $\times 7$; 192: $\times 10$; 193: $\times 20$; 194: $\times 15$; 195: $\times 15$; 196: $\times 10$.

H 7, B $2\frac{1}{4}$. Omgangen niet zeer bol, de laatste met meer dan 20, weinig geprononceerde radiale ribben en spiraalgroeven in de russenruimten. Afgesleten exemplaren van deze soort zijn waarschijnlijk vroeger als „*Turbonilla columnaris* (Bonelli M. S., Sismonda)” vermeld. I: Terschelling, Walcheren, Zeeuwsch-Vlaanderen. II: Ritthem, de Kaloot. J.-Plist.

+203. *Turbonilla* (? *Pyrgiscus*) *senistriata* (S. V. Wood, 1879)

Plaats 21

Chemnitzia senistriata S. V. Wood; *Turbonilla similis* (S. V. Wood) var. *ecostata* Harmer, 1920.

H 7, B $1\frac{3}{4}$; H 5, B $1\frac{1}{4}$. Omgangen niet zeer bol; geen radiale ribben, maar 3-4 fijne spiraalvoren op de omgangen der winding, op de laatste omgang ook zulke spiralen op de basis. II: Ritthem. Plioc, O-Plist.

Familie DIAPHANIDAE

204. *Diaphana minuta* (Brown, 1827)

Plaats 21

Utriculus hyalinus (Turton, 1834); *Diaphana hyalina* (Turton).

H 2, B $1\frac{1}{2}$. Top steekt al of niet boven bovenrand laatste omgang uit; suturen zeer diep. III: Westerschelde. O-Plist.

Familie RETUSIDAE

205. *Retusa alba* (Kamacher, 1798)

Plaats 21

Retusa obtusa (Montagu, 1803).

Zie: Van Benthem Jutting & Engel, 1936, Fauna van Nederland, afl. 8, p. 26.

Jong-plistocene exemplaren van deze soort, uit het Eemien, kunnen langs onze gehele kust aanspoelen; in Zeeland bovendien oudere, plio-plistocene exemplaren.

206. *Retusa* (*Cylichnina*) *subcylindrica* (Brown, 1827)

Plaats 21

Bulla umbilicata Montagu, 1803, nec Roeding, 1798; *Cylichna umbilicata* (Mont.); *Retusa umbilicata* (Mont.); *Bulla conuloidea* S. V. Wood, 1851; *Retusa elongata conuloidea* (S. V. Wood).

H $3\frac{1}{2}$; B $1\frac{3}{4}$; H 3, B $1\frac{1}{2}$. Eivormig; winding trechtervormig, zodat aan de top a.h.w. een navel is gevormd. III: Westerschelde. Plioc, O-Plist.

207. *Rhizorus acuminatus* (Bruguière, 1792)

Plaats 20

Volvula acuminata (Brug.); *Volvulella acuminata* (Brug.).

H 3, B $1\frac{3}{4}$; H 2, B 1. Puntig van boven; winding ingesloten. II: Ritthem. III: Westerschelde. Plioc, Plist.

Familie SCAPHANDRIDAE

208. *Cylichna cylindracea* (Pennant, 1777)

Plaat 21

Bulla cylindracea Penn.

H 14, B 6; H 12, B $5\frac{1}{2}$. Slank, cilindrisch; winding trechtersvormig. I: Terschelling. II: Rirhem, de Kaloot. III: Westerschelde. Plioc, Plist.

209. *Roxania utriculus* (Brocchi, 1814)

Plaat 22

Sabatia utriculus (Brocchi).

H 11, B 7. Vrij bol, van boven weinig toegespitst; met ingezonken rechtersvormige winding en fijne spiraalsculptuur. III: Westerschelde. Plioc.

210. *Scaphander lignarius* (Linnaeus, 1758)

Plaat 22

Tricla lignaria (L.).

H 67, B 41. Eivormig, dunschalig; winding nauw-trechtersvormig; laatste omgang met spiraalsculptuur. Meestal fragmenten. II: de Kaloot. III: Westerschelde. Plioc, O-Plist.

Familie PHILINIDAE

211. *Philine denticulata* (J. Adams, 1800)

Plaat 22

Philine nitida Jeffreys, 1867.

H 2, B $1\frac{1}{3}$. Ogenschijnlijk glad, doch bij sterke ($\times 34$) vergroting met spiralen van fijne puntjes. Bovenzijde laatste omgang met twee kielen, waarvan de buitenste uitloopt in de puntige schouderhoek van de buitenlip, de andere ligt tussen eerstgenoemde en de verdiepte suture. III: Westerschelde. Ouderdom?

Familie SPIRATELLIDAE

†212. *Spiratella* sp. ¹⁾

Plaat 22

Limacina sp.

H $\frac{3}{4}$, B $1\frac{1}{4}$. Zeer dunschalig en teer; linksgewonden, wat alleen bij jonge schelpjes duidelijk te zien is; bij oudere omvatten de jongste windingen ook de top, die dan als een knopje in de "topnavel" te zien is; de echte navel diep trechtersvormig. III: Westerschelde. O-Plist.

¹⁾ Deze soort is wellicht nieuw. G. Spink zal er t.z.t. in Basteria over rapporteren.

Subclassis PULMONATA

Familie ELLOBIIDAE

†213. *Ellobium pyramidale* (J. Sowerby, 1824)

Plaat 22

Conovulus pyramidalis (J. Sow.); *Melampus pyramidalis* (J. Sow.).

H 24, B 13; H 19, B 12. Plomp eivormig, met variabele verhouding H : B; duidelijke parietale en columellaire plooiën in de mond; al of niet met sculptuur van spiraalvoren met rijen van putjes. II: Ritthem. Plioc, O-Plist.

Classis SCAPHOPODA

Familie DENTALIIDAE

†214. *Dentalium* (*Dentalium*) cf. *anomalocostatum* (Sacco, 1897)

Plaat 22

c.f. *Dentalium taurostriatum* (Sacco, 1897) var. *anomalocostata* (Sacco).

L waarschijnlijk tot meer dan 80, Diam top 3, mond 10. Stevig en dikschalig, aanvankelijk flauw gebogen, verder vrijwel recht; met 14-18 (meestal 16) grove overlangse ribben, die onderling ongeveer even sterk ontwikkeld zijn. III: Westerschelde (fragmenten). ? Mioc.

†215. *Dentalium* (*Dentalium*) *sexangulum* Gmelin, 1790

Plaat 22

Dentalium sexangulare Lamarck, 1818.

L 60, Diam top 2, mond 6. Stevig en dikschalig, maar kleiner en slanker dan 214; weinig gebogen; aan de top zeskantig, in de tussenuitruimten tussen de primaire ribben komen secundaire, die langzamerhand krachtiger worden, zodat bij de mond tot 12 ongeveer even krachtige lengteribben geteld kunnen worden. III: Westerschelde. Plioc.

†216. *Dentalium* (*Dentalium*) *costatum* J. Sowerby, 1814

Plaat 22

L 11, Diam $1\frac{1}{2}$ —2 (fragment). Stevig, maar kleiner en slanker dan 215; duidelijk gebogen; met 10-18 (19?) geprononceerde overlangse ribben. III: Westerschelde. Plioc, O-Plist.

Vergrotingen Plaat 21: 197: $\times 12$; 198: $\times 12$; 199: $\times 20$; 200: $\times 12$; 201: $\times 5$; 202: $\times 9$; 203: $\times 9$; 204: $\times 13$; 205: $\times 7$; 206: $\times 12$; 207: $\times 14$; 208: $\times 2\frac{1}{2}$.

197

198

199

200

201

202

203

204

205

208

207

206

PLAAT 22

209

210

211

212

213

214

215

216

217

218

217. *Dentalium (Antalis) vulgare* (Da Costa, 1778)

Plaat 22

L 38, Diam top 2, mond 5; L 25, Diam top 1, mond 4. Vrij stevig; vooral bij de top flauw gebogen; met overlangse sculptuur op het oudste deel van de schelp. Afsesleten exemplaren zijn van de verwante recente *D. entalis* L. te onderscheiden, doordat zij wat slanker en sterker gebogen zijn, terwijl *D. entalis* meestal enkele zeer geprononceerde groeilijnen vertoont. I: Terschelling, Vlieland, Walcheren. II: Ritthem. III: Stortemelk, Westerschelde. Plioc?, Plist.

Familie SIPHONODONTALIIDAE

†218. *Cadulus (Dischides) politus* (S. V. Wood, 1842)

Plaat 22

Dentalium bifissum S. V. Wood, 1848; *Dischides bifissus* (S. V. Wood).

L $7\frac{1}{2}$, grootste Diam $\frac{3}{4}$. Teer, gebogen, voor de mondopening vernauwd; aan de top met twee diepe laterale inkepingen. II: Ritthem. III: Westerschelde. Plioc, O-Plist.

Vergrotingen Plaat 22: 209: $\times 4$; 210: $\times 1\frac{1}{2}$; 211: $\times 20$; 212: $\times 20$; 213: $\times 2$; 214: $\times 1$; 215: $\times 2$; 216: $\times 5$; 217: $\times 3$; 218: $\times 8$.

***Theba pisana* (Müll., 1774) en
Helicella cespitum (Drap., 1801) in Nederland**

door

J. VAN DALSUM

Op 23 augustus 1957 verzamelde ik te Mariakerke (België), op de hoek van de Dorpsstraat en de boulevard, vele levende *Theba pisana* (Müll.) en te Wenduine (België), op de berm rond het sportveld in de duinen, vele levende *Helicella cespitum* (Drap.).

Van het overvloedige materiaal van beide soorten heb ik, op 27 augustus 1957, de onvolwassen exemplaren (deze hebben n.l. hun eieren nog niet gelegd) gebruikt, om populaties te stichten op Walcheren, op plaatsen, die wat plantengroei — en dus milieu — betreft, zoveel mogelijk met de plaats van verzamelen overeenkwamen. Van *Theba pisana* (Müll.) strooide ik enige tientallen exemplaren in een bosje van de Boksdooorn (*Lycium halimifolium* Mill.) op de duinhelling langs de P. J. Eloutstraat te Domburg¹⁾. Van *Helicella cespitum* (Drap.) strooide ik vele tientallen exemplaren op een plek met hoge dorre grassen langs de weg Domburg—Westkapelle, ongeveer halverwege tussen het einde van de golf-links en het begin van de steenglooiing van de Westkappelse zeedijk.

Bij controle op 21 juli 1959, trof ik op eerstgenoemde plaats honderden — waarschijnlijk zaten er wel duizenden — zeer jonge tot volwassen exemplaren van *Theba pisana* (Müll.) aan, en op 22 juli 1960 bleek mij dat de populatie zich ook uitgebreid had over een naburig Boksdooorn-bosje. Verdere uitbreiding zal daar waarschijnlijk, door allerlei natuurlijke hindernissen, niet gemakkelijk zijn.

Helicella cespitum (Drap.) was op 21 juli 1959 moeilijk terug te vinden; waarschijnlijk doordat ze op die hete dag diep weggescholen zaten. Ook was het terrein daar veranderd door het storten van steenblokken. Doch tenslotte ontdekte ik ook van deze soort enige jonge en volwassen exemplaren. Op 22 juli 1960 — een dag met dreigende regen, volgende op verscheidene regenachtige dagen — trof ik deze soort zeer talrijk aan en bleek hij zich reeds over een afstand van honderden meters langs de weg en vanaf de weg tot op de duinhelling te hebben verbreid.

¹⁾ De exemplaren, die Mevrouw W. S. S. van der Feen-van Benrhem Jutring vond op de boulevard te Domburg (Corr. blad 98, p. 1002 en Basteria, deel 26, p. 57) zijn ongetwijfeld nakomelingen hiervan.